

ÇEVREMİZ, TOPRAĞIMIZ VE TOPLUMUN YARARI

Dr. Erol KÖKTÜRK

Harita ve Kadastro Mühendisi

5 Haziran yaklaştıkça hep bir ikileme düşünüyorum: Dünya Çevre Günü bir anma mı, yoksa bir kutlama mı? Buna tam karar veremiyorum. Ama ‘anma’ yanı ağır basıyor bende. Çevre Günü, sanki “kendi edip kendi bulan” insanoğlunun, kendi yarattığı sonuçlara karşı savaşının kızıştığı bir gün. Fakat nedense bu sonuçlar karşısında esas günah çıkarması gerekenlerin çoğu ortalıkta görünmüyorlar. Ya da maskeleriyle dolaşıyorlar. Öte yanda bu sorunlara doğrudan neden olmayan, ama sonuçlarını iliklerine kadar yaşayanların karşı sesi gürleşiyor. Bu sevindirici.

Historizm açısından yaklaşıldığında çok-çok eskilere gitmek olası. Hatta otoburları, filleri, gergedanları çevre düşmanı olarak nitelermeye, bulutlara ve şimşeklere kızmaya kadar vardırabiliriz işi. Ama çevre sorunlarında duyarlı bir nokta gözden kaçırılmamalı: Bugün çevre sorunlarından, diğer yaratıklardan farklı olarak, içgüdüleriyle değil, bilinciyle hareket etmesi gereken insanın eylemleri sonucu ekolojik dengenin bozulması anlaşılıyor. Yani, insanoğlu “istese”, çevre sorunlarına neden olmayabilir. Bu sorunlar kaçınılmaz yazgı değildirler. Çevre sorunlarını bilimsel-teknolojik devrimin doğal sonuçları, gelişmenin bedeli olarak görmek doğru değil. Çünkü bunlar, bilimsel-teknolojik devrimin olanaklarının bilinçsiz, kontrolsüz, sorumsuz ya da çıkarıcı kullanımının sonuçlarıdır.

Çevre sorunları deyince aklımıza çok somut tarihler ve olaylar geliyor artık. Özellikle son 10 yıldaki olaylar tüm dünyayı derinden etkilemiştir. 1984’te Hindistan’ın Bhopal kentinde ABD şirketi Union Carbide Corporation’a bağlı bir böcek ilacı fabrikasından yaklaşık 45 ton metil izosiyanat gazının çevreye yayılması ve binlerce insanın perişan olması nasıl unutulabilir? 1986’da Çernobil Nükleer Santrali’nde gerçekleşen ve 30’u aşkın ölümün yanı sıra birçok insanın kanser olacak kadar radyasyonla yüklenmesine neden olan olay bugün bile bizi ürkütüyor mu? 1987’de İsviçre’nin Basel kentinde Sandoz ilaç fabrikasındaki yangın sonucu Ren nehrine boşalan ve yıllarca temizlenme olanağı olmayan kimyasal artıkların neden olduğu balık ve canlı ölümleri ile çevredeki kirlenme belleklerimizden çıkabilir mi? Delinen ozon tabakasından ve bunun gelecekte binlerce insanda cilt kanserine neden olacağından söz eden bilim adamlarının sesleri kulaklarımızda çınlamıyor mu? Tüm bunlar, çevre sorunlarının tüm insanlığı, ayırım yapmaksızın bütün insanları, 7’lisini-70’lisini, solcusunu-sağcısını, işçisini-patronunu, dinlisini-dinsizini tehdit eden genel-evrensel niteliğini ortaya koyuyor. Çevre sorunları bunları yaratanları da etkiliyor sonuçta. Günümüzde bir barış sorunu kadar evrenseldir çevre sorunları artık.

İnanıyorum ki çok kısa sürede, diğer pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de, çevre sorunlarının olmaması ve olanların ortadan kaldırılması mücadelesi, ekme mücadelesi, özgürlükler için mücadele kadar yığımsal ve doğal olacaktır. Olmalıdır da. Çünkü ülkemizde insan faktörünün ve doğal-tarihsel-kültürel çevrenin korunması geleceğimiz için en önemli sermayelerden birisidir. Çevre koruma, diğer ülkelere göre daha az değil, daha çok önemlidir ülkemiz için. Bunun nedeni, birçok ülke çevrenin tahribinden-bozulmasından geri dönüş yolları ararken, bizim olayın biraz başında sayılmamızdır. Son yıllarda bu konuda yükselen bir duyarlılık, çok sağlıklı oluşan bir kamuoyu gözlenmektedir. Bunun gelişmesi ve yaygınlaşması son derece doğal bir nedene dayanmaktadır: Artık insanı çevresinden soyutlayarak mutlu ve sağlıklı kılma olanağı yoktur. Doğal yaşama hakkı, bugün, sağlıklı bir çevrede insanca yaşama anlamına gelmektedir. Bu bütünlüğün gözetilmesi zorunluluğu, tüm siyasi akımların çevre sorunlarına ilgi göstermesine neden olmaktadır.

Çevre sorunları konusunda herkesin yapacağı bir şey mutlaka vardır. Sovyet bilimci B.M. Kedrov “geçmişte bir bilim dalı birçok nesneyi araştırırken, bugün birçok bilim dalı aynı nesneyi incelemektedir. Ancak her bilim dalı bu nesneyi kendi bakış açısıyla incelemekte ve değişik yöntemler kullanmaktadır,” diyor. Bunun en somut alanı, çevre sorunlarıdır. Çözüm arayışlarına her uzmanlık dalı kendi noktasından yaklaşarak katılmalı, uzmanlık çözümünü

getirmelidir. Bunun için önkoşullardan birisi, çevre sorunlarına karşı çıkmayı “yeşil hareketi”yle sınırlamamak ve olayı politik yanından önce insancıl yanıyla kavramaktır. Çünkü bu sorunların hedefi doğrudan insandır.

Çevre sorunları çok değişik sonuçlar biçiminde ortaya çıkmaktadırlar. Toprağın yok olması, erozyonu ve kirlenmesi, hava ve su kirliliği, doğal afetler, gürültü v.b. Bu nesnelere toprağın kendine özgü özellikleri olduğu bilinmektedir: Çoğaltılamaz, taşınmaz, kıtır, ikame edilemez ve amacı dışında kullanılırsa yol olur. Yaşamımızın taşıyıcısı, insansal etkinliklerin büyük bölümünün üzerinde gerçekleştiği toprak, “çevre sistemi”nin önemli bir ögesidir. Sorunlara yaklaşırken bu sistemin bütünlüğünün kesinlikle gözden kaçırılmaması gerekir. Zaten çevre koruma da, insanın doğal çevresinin, insansal etkinliklerin sonucu oluşan zararlı etkilerden korunması önlemlerinin “bütünü”dür.

Toprak eğer bir çevre sorunu olarak ortaya çıkarsa, bunun nedeni, toprağın plansız ve kötü kullanımındır. Deyim yerindeyse, toprak sömürülürse, o da üretkenlik ve verimlilik yerine sorun doğuracaktır. Bu doğal değil mi?

Başta kolay kazanç güdülerinin kamçılacağı spekülasyon olmak üzere, yeşil alanların, kıyıların ve doğanın yağmalanması; nesnel olmayan fiziksel planlama kararları; sanayide yanlış yer seçimi; verimli toprakların bilinçsizce yerleşime açılması; aşırı ve bilinçsiz gübreleme ile tarımda toprağın yoğun işlenmesi; kamu ve devlet topraklarının elmenlik (zilyetlik) yoluyla, Kadastro Yasası’ndaki hükümlerin de desteğiyle kapışılması; ormanların yağmalanması, yer açmak için yakılması; tarihi ve zor yetişen ağaçların kolayca kesilmesi; erozyona karşı önlemlerin alınmaması... Bunlar ve burada sayılmayan diğerleri toprakların ve ayrılmaz parçalarının kötü kullanımının türleridir.

Toprağın kullanılması... O zaman nasıl ve neye göre kullanılmalıdır toprak? Bunun ölçütü, bir Anayasa maddesi olarak varlığını, yıllardan beri ve sessiz-sedasız sürdürmektedir. 1961’den bu yana değişmeyen bir anayasal hüküm olarak kağıt üzerinde kalmaya zorlanan “toplum yararı” ilkesi, toprağın çevre sorunları içine girmesini önleyebilecek en önemli kuraldır. Bu ilke, toprağın en uygun kullanımına ve planlanmasına ilişkin tüm süreçlerde belirleyici olacaktır, Yeter ki, gerçekten toplumun çıkarlarını temsil eden organlar eliyle uygulanabilsin.

Günümüzde evrensel düzeyde, hem kentlerin kendi içlerinde düzensiz ve denetimsiz gelişimi, hem de sanayinin sorumsuz ve plansız yaklaşımlarla geliştirimi ile diğer teknolojik yatırımlar, her yıl 50.000 kilometrekarelik kullanılabilir ve verimli toprağın yok olmasına neden olmaktadır. Zaman zaman bir tek küçük olay bile önemli eylemler zincirinin vesilesi olabilir. Çevre sorunlarının önlenmesi ve bunun bir parçası olarak toprağımızın kurtarılması için nedenler her gün çoğalmaktadır. Yerküremiz üzerinde bu sorunların kuşatması altında yaşıyoruz artık. Bir şeyler yapılmazsa bu kuşatma daralacak.

Uluslararası Ölçekte bu sorunlara duyarlılık giderek tırmanıyor. Öyle ki, temelde bu sorunlara karşı politika yapan siyasi örgütlerin, örn. Orta Avrupa ülkelerindeki oy oranı % 15’lere ulaştı. Ülkemizde de sağlıklı çevrede yaşama bilinci günbegün geliyor. Son günlerde de bu sorunların üzerine gitmek için daha umutlu olabileceğimiz gelişmeler oldu. Yerel seçimler sonrası oluşan tablo, bu konudaki istemlerin ses bulması için uygun bir ortamın yansımaları. Hiç olmazsa propagandalarında bu konuları da işlemiş yeni seçilen yerel yöneticilerden önlem ve uygulama bekliyor yığınlar. Bu alanda olumlu her girişime destek verecek toplumsal örgütlerin sayısı az değildir.

Çözümleri kuşkusuz ülke ölçeğinde düşünmek gerekiyor. Kararlarda merkezi yönetim-yerel yönetim eşgüdümünün kurulması ve bunun diğer birimlerin desteğiyle bütünlenmesi sonuç almayı kolaylaştıracaktır. Ancak şu an ülkemizdeki toplumsal yapı bu eşgüdümün zayıf olduğunu ortaya koymaktadır. Çevre sorunları bugün sözden çok iş yapılması gereken durumdadırlar. Bu nedenle gerçekten toplumsal çıkarları temsil eden yerel yönetimlerin duraksamadan işe koyulmaları gerekmektedir.

Yerel ölçekte güçlü bir toprak politikası, sorunları kaynağında çözmeye dönük uygulamalar, kent imar planlarını delik-deşik olmaktan kurtaracak ve önceki dönemin tam tersi meclis kararları, kent topraklarını sömürü aracı olmaktan çıkaracak politikalar, toplum yararı ilkesinin belediye etkinliklerinin tümüne egemen olmasını sağlayacak ilkesel kararlar, planların hızlıca uygulanması, toprak düzenlemesi yoluyla arsa üretilmesi önlemleri, yeşili ve ağaçları mutlaka korumaya dönük etkinlikler... Bunlar, yeni dönemdeki beklentilerin bir bölümü yalnızca.

Özel koruma alanları yerine, tüm kıyıların, doğal zenginliklerimizin, ulusun malı olması gereken, evrensel ölçekte de çekici Boğaziçi gibi alanların "Ulusal Koruma Alanları" olacağı uygulamalar zinciridir beklentimiz.

Ama en önemlisi, yalnızca yaşamayı değil, sağlıklı bir çevrede insanca yaşamayı bilince çıkararak, çevre sorunlarına karşı mücadeleyi barış, özgürlük mücadelesi gibi ertelenemez görev sayarak, bu doğrultuda hak arama duyarlılığında ve gücünde olanların sayısının artması, bunun toplumsal koşullarının yaratılmasıdır.